

I-IV siniflərin musiqi dərslərində əxlaqi-mənəvi yönlü təhsil və tərbiyənin təşkili imkanları**Rəqsanə İsmayıl qızı Məmmədova***Bakı Qızlar Universitetinin magistrantı***E-mail:** raqsanamva@gmail.com**Rəyçilər:** ped.e.d., prof. A.N. Abbasov,
ped.ü.f.d., L.A. Məmmədli**Açar sözlər:** musiqi, musiqi dərsləri, I-IV siniflər, əxlaqi-mənəvi tərbiyə, təhsil və tərbiyənin təşkili**Ключевые слова:** музыка, уроки музыки, I-IV классы, нравственно-духовное воспитание, организация обучения и воспитания**Key words:** music, music lessons, grades I-IV, moral and spiritual education, organization of education and upbringing

Tərbiyə ümumiləşmiş anlayışdır. Onun digər sahələri də var: yenidən tərbiyə və özünü tərbiyə. İslamda uşağın tərbiyəsi baxımından onun inkişafı iki dövrə bölünür: tədbiri və tətbiqi dövr.

Tədbiri dövrdə tərbiyə – uşağın ana bətnindən başlayıb həyatı boyunca davam edən uzunmüddətli bir prosesidir. Tətbiqi dövr - uşaqların doğumdan ölənə qədər olan dövrünü əhatə edir. Bu dövrdə şəxsin yaşına, gücünə, fərdi, psixoloji xüsusiyyətlərinə, fiziki sağlamlığına, qabiliyyətinə uyğun olaraq onun şüuruna, hisslərinə və davranışına təsir göstərilir. Bu tərbiyəvi təsirlər onu dəyişdirir, formalaşdırır, kamilləşdirir. Hava və qidadan sonra vücudunuzun ən çox ehtiyac duyduğu üçüncü amil təlim-tərbiyədir. Tərbiyə aqlımızın ilkin özəyidir.

Tərbiyənin bir çox növləri var: əmək tərbiyəsi, musiqi tərbiyəsi, əxlaq tərbiyəsi, fiziki tərbiyə, iqtisadi tərbiyə, ekoloji tərbiyə, əqli tərbiyə, hüquqi tərbiyə. Tərbiyə anlayışının davranışın bütün sahələri ilə sıx bağlı olduğu görünür. Lakin musiqi tərbiyəsi daha böyük imkanlar yaratmaq qüdrətinə malikdir. Belə ki, o, ətraf aləm, insanlar, həyat haqda məhz musiqi dili ilə söhbət açır. Xalqımızın milli-mənəvi dəyərləri Azərbaycanda musiqi zövqünün tərbiyə olunmasında əsas amil kimi dəyərləndirilir. Milli musiqi nümunələrimizdə - xalq mahnılarında, rəqslərdə, aşıq musiqisində xalqın yüksək mənəviyyəti, onun arzu və istəkləri əks olunur.

Qeyd etdik ki, musiqi çox gözəl və güclü tərbiyə vasitəsidir. Ona görə də bütün təhsil pillələrində - istər məktəbəqədər müəssisələrdə, istər musiqi məktəblərində, istərsə də orta və ali məktəblərdə musiqi düzgün tədris olunmalıdır. Bunun üçün isə tərbiyə, təlim və təhsil prosesi zamanı musiqi nümunələrinin düzgün seçilməsi əsasdır. Musiqi fəaliyyətinin bütün növləri – istər musiqi dinləmək, istər mahnı oxumaq, musiqili-ritmik hərəkətlər və s. xüsusi şəkildə şagirdin şüuruna, onun əxlaqına təsir göstərir. Çünki qüdrətli estetik və bədii tərbiyə vasitəsi olan musiqi uşaqların hisslərinə birbaşa təmas edir və onlara musiqi zövqü aşılayır.

Musiqi təhsili estetik tərbiyənin vacib hissəsidir. Respublikamızda gündüz və axşam musiqi məktəbləri şəbəkəsi yaradılmış, məktəblərdə, peşə təhsili ocaqlarında, uşaq və gənclər saraclarında, mədəniyyət evlərində musiqi dərsləri fəaliyyət göstərir. Ancaq bütün bunlar sistemli musiqi tərbiyəsinə əvəz etmək iqtidarında deyil. Ona görə də musiqi tərbiyəsi daha çox ümumtəhsil məktəblərində və uşaq musiqi məktəblərindəki musiqi dərslərində həyata keçirilə bilər.

Uşaq mahnıları bu işdə daha çox səmərə verir. Uşaq mahnıları vasitəsilə bədii tərbiyənin yolları geniş inkişaf etdirilmişdir. Kiçikyaşlı uşaqların bədii zövqünün formalaşması musiqi tərbiyəsinin ən mühüm, eyni zamanda ən çətin məsələlərindən biridir. Onun həlli şəxsiyyətin

inkişafının bütün mərhələlərində həyata keçirilməlidir. Bədii zövqün yuxarı sinifdə formalaşmasına baxmayaraq, onun əsası ibtidai siniflərdən başlanır. Gənc nəslin musiqi tərbiyəsində musiqi məktəblərinin rolu çox böyükdür. Çünki musiqi məktəblərində minlərlə şagird təhsil alırsa, ümumtəhsil məktəblərimizdə yüz minlərlə şagirdin musiqi tərbiyəsi ilə məşğul olunur.

Ümumtəhsil məktəblərində musiqi tərbiyəsi iki yolla həyata keçirilir: sinifdə tədris edilən musiqi dərsləri və məktəbdəki özfəaliyyət musiqi kollektivləri ilə. Burada sinifdə tədris edilən musiqi fənninin əhəmiyyətini xüsusi vurğulamaq istərdik. Məhz bu fənn vasitəsilə onlar Azərbaycan peşəkar musiqi sənətinin yaradıcısı dahi Üzeyir Hacıbəylinin timsalında Azərbaycan musiqisi ilə (buraya həm ənənəvi musiqi, həm klassik musiqi və bəstəkar əsərləri aiddir), eləcə də Qlinka, Çaykovski, Motsart, Bethoven kimi rus və Qərbi Avropa klassik bəstəkarlarının əsərləri ilə tanış olurlar.

Buradan bir daha aydın olur ki, ümumtəhsil məktəblərimizdə şagirdlərin musiqi tərbiyəsi ilə məşğul olan əsas fənn musiqidir. Görkəmli pedaqoqlar şagirdlərin bədii zövqlərinin düzgün tərbiyələndirilməsi işində musiqini qüvvətli təsir gücünə malik vasitələrdən biri kimi həmişə yüksək qiymətləndirmişlər. Çünki musiqi təkcə şagirdlərin estetik tərbiyəsində deyil, həmçinin əqli, əxlaqi və fiziki tərbiyəsində də mühüm rol oynayır.

Görkəmli psixoloq B.M. Teplov musiqinin estetik qavranılmasını aktiv fəaliyyət kimi qiymətləndirmişdir. Estetik tərbiyə məsələləri ilə məşğul olmuş B.V. Asafyev isə musiqini təbiətdə və insan qəlbində səslənən gözəl nə varsa, hamısının “daim canlı təcəssümü” adlandırmış və musiqi ilə yalnız əyləndirməyə, onu dinləyicilərə zorla qəbul etdirməyə deyil, musiqi vasitəsilə inandırmağa və sevindirməyə çağırılmışdır.

Uşaq və gənclərə ümumi musiqi tərbiyəsi vermək, onları yüksək musiqi sənətinə cəlb etmək ən yaxşı xalq, klassik, xarici, Azərbaycan musiqisi, habelə müasir bəstəkarların əsərləri nümunəsində estetik zövq formalaşdırmaq, fəal bədii özfəaliyyət iştirakçıları, musiqi-estetik biliklərin təbliğatçıları tərbiyə etmək, böyüməkdə olan nəslin mənəviyyatın dövrümüzün tələbləri ruhunda təkmilləşdirilməsinə kömək göstərmək – musiqi-estetik tərbiyə işinin istiqamətləri bunlardır. Eyni zamanda, musiqi tədrisində əsas məqsəd şagirdlərdə yaradıcılıq qabiliyyətini üzə çıxartmaq, musiqi bacarıqlarını inkişaf etdirmək və formalaşdırmaq, keyfiyyətli musiqiyə qarşı maraq oyatmaqdır. Tədris olunan dərslər vəsaitləri də məhz buna xidmət edir.

Yuxarıda deyilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olur ki, I-IV siniflərdə musiqi dərslərinin tərbiyəvi imkanlarından faydalanmaqla kiçikyaşlı məktəblilərdə əxlaqi-mənəvi keyfiyyətləri səmərəli şəkildə formalaşdırma bilirik.

Məqalənin aktuallığı. Təlim-tərbiyə prosesində musiqini öyrənənlərin hisslərinə birbaşa təmas etməsi və onlara musiqi zövqü aşılması.

Məqalənin elmi yeniliyi. Estetik və bədii vasitə olan musiqinin təlim-tərbiyə müstəvisində həmahəng olması.

Məqalənin praktik əhəmiyyəti və tətbiqi. Musiqinin praktik müstəvidə əhəmiyyəti odur ki, musiqi təhsilənlərin aktiv fəaliyyətini inkişaf etdirir və koqnitiv bacarıqlarının inkişafına təkan verir.

Ədəbiyyat

1. Abbasov A.N., Məmmədzadə R.R., Məmmədli L.A., Pedaqogika: Müntəxəbat: Ali təhsil müəssisələri üçün dərs vəsaiti, Bakı, Mütərcim, 2021.

2. Abbasov A.N., Məmmədli L.A., Əmirəliyeva İ.B. Pedaqogika nəzəriyyəsi və tarixi: Ali təhsil müəssisələri üçün dərslik, Bakı, Mütərcim, 2022.

3. Məmmədli L.A. Pedaqogika nəzəriyyəsi: Müntəxəbat: Ali təhsil müəssisələri üçün dərs vəsaiti, Bakı, Mütərcim, 2022.

Р.И. Мамедова

**Возможности организации нравственно-духовного воспитания
и обучения в музыкальных классах I-IV классов**

Резюме

Основной целью музыкального образования является раскрытие творческих способностей учащихся, развитие и формирование музыкальных способностей, формирование интереса к качественной музыке.

R.İ. Mammadova

**Possibilities of organization of moral-spiritual oriented education
and training in music classes of I-IV grades**

Summary

The main goal of music education is to reveal creativity in students, develop and shape musical skills, and arouse interest in quality music.

Redaksiyaya daxil olub: 23.05.2023